

Filosofia de la lentitud contra la neuroproductivitat acadèmica

Cada vegada hi ha més veus que clamen contra l'actual hiperactivitat de la vida acadèmica, que s'ha agreujat arran de la pandèmia i afecta sobretot les dones. L'autora d'aquest article se'n fa ressò i demana que la universitat torni a ser un espai d'aprenentatge pausat, plaent i compartit.

Per **Núria Sara Miras Boronat**

Que arribi l'agost
feixuc i mandrós
que ens fa recordar
la bellesa del temps que passa a poc a poc.

Els Pets, *Agost* (2011)

Si ets docent en alguna universitat, possiblement ja deus estar pensant que l'agost o el Nadal (és igual quan llegeixis això) no serà només per relaxar-te mirant el paisatge, sinó que probablement esgarraparàs hores per acabar aquell article, aquell *review*, aquella programació docent que t'ha quedat penjada. I que ho faràs amb un enorme sentiment de culpa perquè són hores de qualitat

que hauràs de robar a la família i a les amistats, després d'haver-te passat tot aquests mesos prometent que a t'hi podries dedicar plenament durant les vacances.

Fa pocs anys, dues acadèmiques feministes canadenques, Maggie Berg i Barbara K. Seeber, van publicar un potent escrit, que situarem entre el gènere del manifest i el *wish-*

ful thinking,¹ titulat *The slow professor: Challenging the culture of speed in the academy*. El llibre inclou el «The slow professor manifesto», una versió curta de la reivindicació que sintetitza la motivació de tot el moviment:

Nosaltres som acadèmiques lentes.² Creiem que adoptar els principis de la lentitud en la nostra pràctica professional és una forma efectiva d'alleugerir l'estrès laboral, preservar l'educació humanística i resistir a la universitat corporativa. El moviment de la lentitud —originat en l'*slow food*— desafia el ritme frenètic i l'estandardització de la cultura contemporània. [...]

Necessitem temps per pensar, i el nostre alumnat també (Berg i Seeber, 2016: xvii-xviii)

Això era el 2016, encara en temps pre-pandèmia, quan no sabíem que els pocs buits que teníem per respirar els ompliríem de reunions en línia amb tota una sèrie d'aplicacions que llavors ens haurien semblat noms de personatge de còmic manga (Teams, Meet, Jitsi, Zoom). En la nostra cultura de la hiperneuroproductivitat i l'*horror vacui*, cap minut sense ser monetitzat!

El fet és que en els darrers anys han anat apareixent amb comptagotes a la premsa els crits d'alarma sobre la deriva

irracional que estan prenent les institucions d'educació superior en tot el món i el paroxisme del *publish or perish* que impera arreu. És un secret de domini públic a tots els passadissos: trobis qui trobis, aquí i allà, el que va calant és un sentiment que mescla esgotament i desmoralització. També ho diuen les xifres entre la població acadèmica: una enquesta recent revela que dos terços de l'alumnat universitari declara que el seu estat de salut mental ha empitjorat molt després de la pandèmia, un 40% té algun problema d'ansietat i el 20% té símptomes depressius.³ Les evidències són davant els nostres ulls: per què aquests avisos segueixen sent aïllats i no passen de ser lletra morta? Aquest article potser tampoc no passarà d'això, però vol explicitar les múltiples causes d'un problema complex. Que sigui difícil, però, no implica que no provem de resistir-nos-hi o, almenys, que esdevinguem conscients que seguir tal com estem ara no és una opció.

La universitat com a ecosistema: entre vocació i toxicitat

Que la universitat és un ecosistema *especial* que aplega un munt de fauna *peculiar* no és res nou, ens direu. Ho ha descrit àmpliament en les seves novel·les el britànic David Lodge.⁴ En un format més recent podeu trobar la sèrie *The chair* (Benioff i Weiss, 2021), amb una magnífica

«Cada criatura que tinguis suposarà un endarreriment de tres anys en la teva promoció acadèmica.»

Sandra Oh atrapada en les dinàmiques departamentals més absurdes. Moltes ens hi hem sentit identificades perquè és fàcil reconèixer la «subcultura acadèmica» que ha anat emergint des del segle passat. Aquest fenomen ha succeït paral·lelament a la creixent precarització de la seva plantilla (López Alós, 2018) i a la imposició d'uns estàndards gairebé impossibles d'assolir basats en índexs d'impacte que només beneficien uns pocs grups editorials.

Les persones que treballem en universitats europees hem pogut identificar una intensificació d'aquesta pressió des de la implantació del Pla Bolonya, deu fer una dotzena d'anys. Des de llavors, la quantitat de tasques que el personal docent i investigador ha hagut d'anar assumint ha estat ingent, alhora que s'anava estrenyent el coll d'ampolla per estabilitzar-se en la carrera acadèmica, ja que tot aquest procés va coincidir amb els meravellosos anys de la crisi financera del 2008, en què es va decidir deixar a zero la taxa de reposició del personal que s'anava jubilant. Aquest fet va truncar els somnis de realització professional i personal⁵ de pràcticament dues generacions de recercadors i recercadores.

Vegeu, a tall d'exemple, les tasques que, segons Carles Ramió (2014), hem d'estar disposades a fer com a personal docent: docència en graus i postgraus de caràcter reglat; docència en ensenyament no reglat; cursos professionals; direcció o coordinació d'algun màster; tutoria de l'alumnat; orientació professional; conferències per a públic especialitzat o bé de divulgació; participació en taules rodones com a moderador o ponent; gestió o direcció de projectes de recerca; treball de camp; elaboració d'informes acadèmics i administratius; direcció de treballs de fi de grau, de màster o tesis doctorals; redacció d'articles per a revistes indexades i no indexades; redacció o edició de monografies; tasques de consultoria; aparicions en mitjans de comunicació escrita, ràdio, televisió o internet; participació com a membre en consells rectors o assessoria d'institucions públiques o privades... I paro aquí perquè no acabaria. Costa d'entendre si aquesta llista està escrita en clau autoirònica o bé és l'expressió més

exaltada del mercantilisme neoliberal dels nostres dies. Mentre ho llegeixes no pots estar de pensar que és evident que una persona no pot fer totes aquestes tasques si, a més, ha d'anar a comprar, portar la canalla a l'escola o recosir les vores de la cortina. L'autor reconeix que si ets una dona i has de dedicar-te a tasques de cura «és possible que la teva carrera acadèmica s'endarrereixi una mica». De veritat? La bretxa que totes coneixem però que enlloc no està quantificada i molt menys corregida és que cada criatura que tinguis suposarà un endarreriment de tres anys en la teva promoció acadèmica.

Aquests són problemes del primer món, potser ens direu. Potser, però potser també la taca s'estengui a altres administracions públiques. La universitat ha deixat de ser l'«ascensor social» i ha esdevingut un lloc on la competència ferotge i la lluita d'egos l'han portat a ser un ecosistema ple de toxines on et deixes «cremar» amb entusiasme per seguir aferrada a la teva vocació (Zafra, 2017). Mentre les universitats s'obsessionen amb els rànquings, els serveis d'atenció a les persones (unitats d'igualtat, diversitat, mediació, riscos laborals i serveis jurídics), estem registrant xifres altíssimes de queixes per problemàtiques cada cop més relacionades amb abusos de poder i assetjaments de tot tipus. Ho fem amb recursos ínfims i sense donar a l'abast. Deixar-nos a primera línia rentar la cara de les vergonyes d'aquesta institució secular sense donar-nos els mitjans per fer-hi front, senyoram de la CRUE,⁶ també és violència institucional.

Lentitud és resistència: avançar cap al decreixement

És palès que les mesures que s'han anat proposant des de les mateixes universitats són parcials. Ens poden oferir una gran quantitat de cursos sobre gestió del temps i neuroproductivitat, provant de fer-nos creure que és un problema de mala organització personal, però el que hi ha al darrere és una falla sistèmica i estructural, una *leaky pipeline*,⁷ una gotera enorme per on anem perdent el talent de moltes joves. Són insatisfactòries les estratègies d'espolsar-se la responsabilitat invocant la congelació del capítol 1 de la despesa universitària. L'únic que demostra aquesta mena de justificació és la incapacitat dels equips

«És hora de decreixer i respirar.»

de govern durant lustres de negociar un augment d'inversió pública en les universitats. Plana la sospita que això no sigui perquè en el fons hi hagi un acord implícit entre diferents nivells institucionals per deixar morir la universitat pública o per *elititzar-la*, ara que les elits han descobert com fer pagar a la classe treballadora una educació d'excel·lència a la qual cada cop és més difícil accedir per l'elevat cost de les taxes. O mantenir-s'hi, atesos els paupèrrims salaris d'entrada. Més val que tinguis patrimoni i no hakis de preocupar-te de guanyar-te les garrofes, ja advertia, premonitori, Max Weber fa més d'un segle a *La ciència com a professió i com a vocació* (2009).

El planeta s'esgota, les nostres forces declinen. Diem que la vida ha de poder ser sostenible. El que s'aplica a l'Agenda 2030 ha de tenir una traducció quotidiana. És hora de decreixer i respirar (Latouche i Harpagès, 2011). Han sorgit algunes iniciatives per tornar a l'avaluació de la carrera acadèmica més qualitativa. COARA (*Coalition for Advancing Research Assessment*) i DORA (*Declaration on Research Assessment*), ambdues declaracions globals, tenen com a signatàries múltiples universitats de l'espai d'educació europeu superior (EEES) i les respectives agències de qualitat nacionals. Les mesures proposades estan força en la línia del que proposaven Berg i Seerber: fer de la universitat un lloc de lentitud, joia i aprenentatge conjunt. En això, les persones que ja tenim la nostra estabilitat assegurada, tenim la responsabilitat d'alçar la veu per les precàries, per les generacions que vindran. I esperar que, de debò, arribi l'agost. ●

Notes

1. La traducció literal seria «pensar desitjant» o «somiador».
2. Aquí m'he permès una traducció una mica lliure, interpretant l'anglès *professor* com a «acadèmiques» i utilitzant el femení plural (el gènere no està marcat en l'original). Subscriu la tesi de les autores que la cultura de la velocitat afecta tothom en l'acadèmia neoliberal, però té una dimensió genderitzada i la seva afectació és més gran en les joves precàries.
3. Va conduir l'estudi un grup d'investigadors de la Universitat d'Oviedo sota la direcció de Concha Fernández-Rodríguez. Però no és un problema nou, i la veritat és que la cronificació dels problemes de *burnout*

entre les persones que fan un doctorat i les altes taxes d'abandonament ens han acabat semblant «normals» (Sorrel, Martínez Huertas i Arconada 2020).

4. És molt recomanable l'hilarant *Small world: An academic romance* (1984).
5. Sobre la incidència de la precarietat en forma d'«infertilitat social», vegeu López Trujillo (2019).
6. Sigles de la Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas.
7. Anglicisme usat per descriure el degoteig constant de talent que s'està perdent als equips de recerca, literalment gotera.

Bibliografia

- Benioff, David i Weiss, D. B., prods. exec. 2021. *The chair* (sèrie de televisió). Netflix.
- Berg, Maggie i Seerber, Barbara K. 2016. *The slow professor. Challenging the culture of speed in the academy*. Toronto: University of Toronto Press.
- Europa Press Asturias. 2023. «Una investigación revela problemas emocionales y académicos entre los universitarios tras la pandemia», www.europapress.es/asturias/noticia-investigacion-revela-problemas-emocionales-academicos-universitarios-pandemia-20230316134251.html.
- Latouche, Serge i Harpagès, Didier. 2011. *La hora del decrecimiento*. Barcelona: Octaedro.
- Lodge, David. 1989. *El mundo es un pañuelo*. Barcelona: Anagrama.
- López Alós, Javier. 2018. *Crítica de la razón precaria. La vida intelectual ante la obligación de lo extraordinario*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- López Trujillo, Noemí. 2019. *El vientre vacío. Relato de una generación precaria y sin hijos*. Madrid: Capitán Swing.
- Ramió, Carles. 2014. *Manual para los atribulados profesores universitarios*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- Sorrel, Miguel, Martínez-Huertas, José Ángel i Arconada, María. 2020. «It must have been burnout: prevalence and related factors among Spanish PhD students». *The Spanish Journal of Psychology*, 23, E29 (doi:10.1017/SJP.2020.31).
- Weber, Max. 2009. *La ciencia como profesión*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- Zafra, Remedios. 2017. *El entusiasmo. Precariedad y trabajo creativo en la era digital*. Barcelona: Anagrama.